

Actualisatie van de voortoets bij de aanleg van een jaagpad en oeverherstel langsheen de Durme tussen de Veerstraat en de Daknambrug te Lokeren

Adviesnummer:	<u>INBO.A.3850</u>
Auteur(s):	Andy Van Kerckvoorde & Frank Huysentruyt
Contact:	Andy Van Kerckvoorde (andy.vankerckvoorde@inbo.be)
Kenmerk aanvraag:	e-mail van 22 oktober 2019
Geadresseerden:	De Vlaamse Waterweg nv Afdeling Bovenschelde T.a.v. Jeroen Van Waeyenberge Guldensporenpark 105 9820 Merelbeke Jeroen.VanWaeyenberge@vlaamsewaterweg.be

Dr. Maurice Hoffmann
Administrateur-generaal wnd.

Aanleiding

In juli 2008 werd een globale samenwerkingsovereenkomst betreffende 'het natuurvriendelijk herstel van oevers en jaagpad op de linkeroever' afgesloten tussen de stad Lokeren en het toenmalige Waterwegen & Zeekanaal nv. Het jaagpad moet dienen als technische wegnis ter inspectie van de dijken en als verbindingsweg voor fietsers en wandelaars. In fase 1 is een jaagpad aangelegd van de Vijgenstraat tot aan de Veerstraat en ook een fiets- en voetgangersbrug. Fase 2 omvat de realisatie van een jaagpad verder stroomafwaarts tussen de Heirbaanbrug en de Daknambrug.

In 2015 heeft het INBO hiervoor een voortoets uitgewerkt (Herr, 2015). Het project is ondertussen licht gewijzigd, waarbij het jaagpad niet meer in verhoging gelegd zal worden, maar op hetzelfde niveau zal liggen als de huidige dijk. Omwille van deze wijziging wenst De Vlaamse Waterweg nv een actualisatie van de voortoets om bij het dossier van de omgevingsvergunning te voegen.

Vraag

Kan de aanleg van een jaagpad op de linkeroever van de Durme tussen de Heirbaanbrug en de Daknambrug een betekenisvolle aantasting van de natuurlijke kenmerken van een speciale beschermingszone veroorzaken?

Toelichting

---

1 Situering

Het aan te leggen jaagpad ligt op de linkeroever van de Durme tussen de Heirbaanbrug en de Daknambrug op grondgebied van Lokeren (Figuur 1). De eerste 50 m tot aan de Veerstraat is al gerealiseerd in fase 1 van het project.

Figuur 1. Situering van de ligging van het aan te leggen jaagpad langs de linkeroever van de Durme (rode lijn) en de Heirbaanbrug en de Daknambrug (zwarte bollen).

2 Beschrijving van het project

Het project omvat:

- de aanleg van het jaagpad: een 2-sporenpad in een uitgewassen cementbetonverharding met kleurpigment. Het 2-sporenpad bestaat uit 2 stroken uitgewassen cementbetonverharding met elk een breedte van 1 m. Tussen de 2 stroken verharding wordt een strook van 1 m breed voorzien die afgewerkt wordt met zand. Het jaagpad wordt op een vast maaiveldpeil van 6,00 m TAW aangelegd;
- het rooien van bomen en struiken. In totaal wordt 3322 m² bos geroid. De compensatie, in totaal 2403 m², verloopt volgens de geldende regelgeving en wordt gerealiseerd buiten de projectcontour. Binnen de projectcontour worden schietwilgen en zwarte els aangeplant;
- oeverherstel; De oever wordt plaatselijk hersteld: de taluds worden aangevuld met grond en er wordt geotextiel met breuksteen aangebracht. Voor de uitvoering van het oeverherstel dient 269 m² riet te worden verwijderd. Dit wordt ruimschoots gecompenseerd door de aanleg van een nieuwe rietzone, in totaal 3808 m². De extra ruimte voor oever/rietbeplantingen komt er door een uitbuiging van het dijklichaam landinwaarts ter hoogte van het perceel van het Agentschap voor Natuur en Bos en de drie percelen van de VZW Durme;
- plaatsen van een demonteerbaar fietsersbrugje over de uitstroomconstructie van het bestaande pompgemaal "De Weehage" van de Polder Moervaart en Zuidlede;
- aanleg van werfwegen om de werken vanop het land te kunnen uitvoeren (bereikbaarheid terrein).

3 Ecologische waarden

Aanliggend aan de rechteroever van de Durme tussen de Heirbaanbrug en de Daknambrug ligt het Habitatrictlijngebied 'Schelde- en Durme-estuarium van de Nederlandse grens tot Gent', deelgebied 'Daknamse meersen' (BE2300006-56).

Figuur 2 toont de actueel aanwezige Europees beschermde habitats en regionaal belangrijke biotopen in de omgeving van het aan te leggen jaagpad. Op het traject van het jaagpad tussen de Heirbaanbrug en de Daknambrug komt ter hoogte van de Heilige Geestmolenstraat een Atlantisch zuurminnend beukenbosje voor (habitattype 9120). De Daknamse Meersen worden gekenmerkt door een mozaïek van vooral zilverschoongraslanden (rbbzil), dotterbloemgraslanden (rbbhc), grote zeggenvegetaties (rbbmc), alluviale bossen (habitattype 91E0) en voedselrijke zoomvormende ruigten (habitattype 6430).

Legende

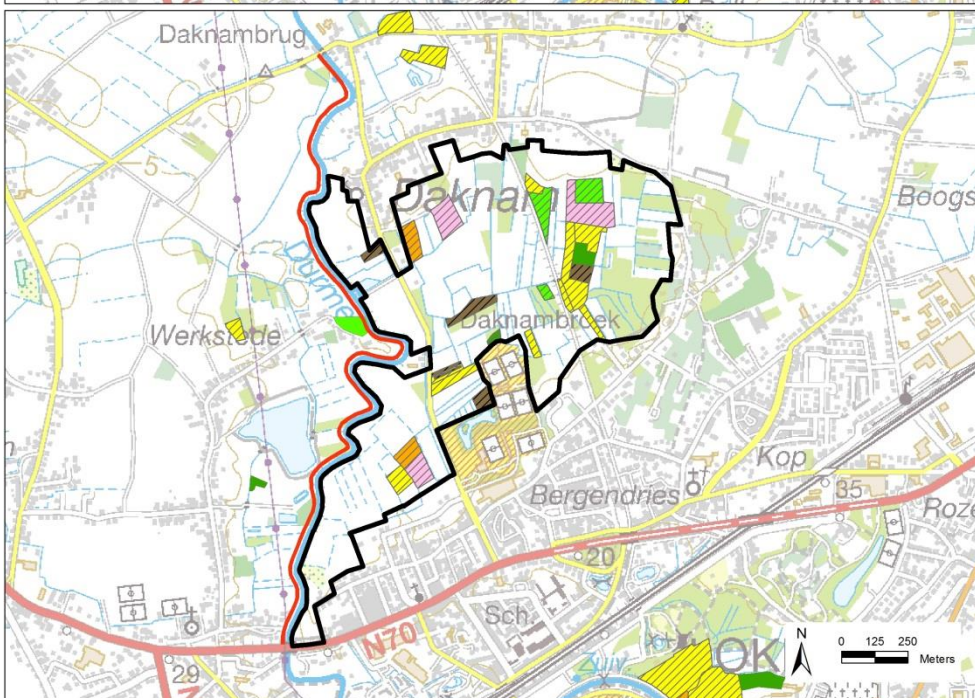
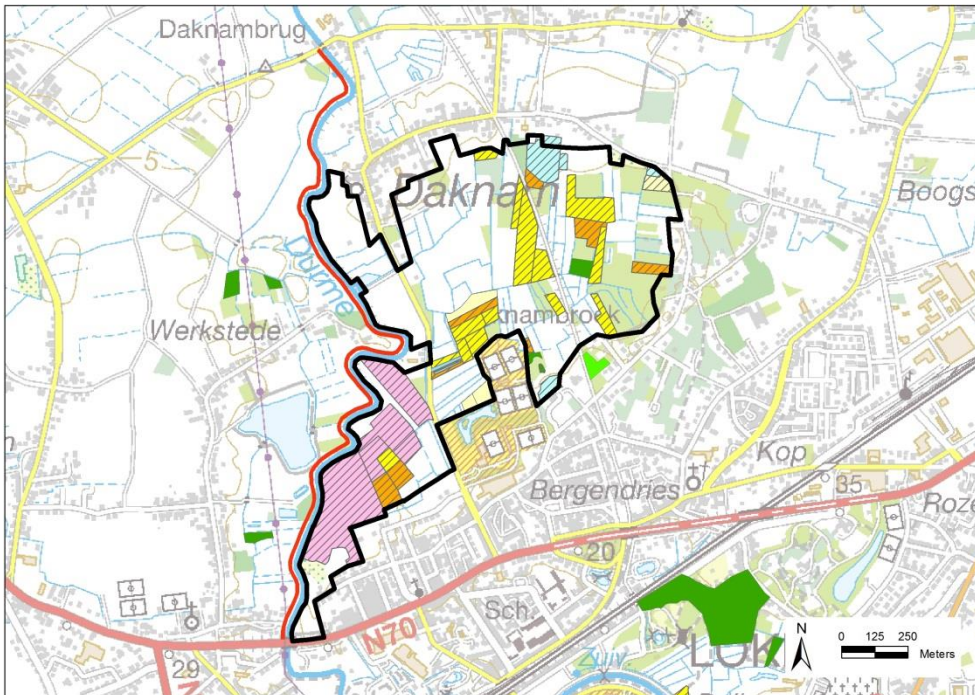
- aan te leggen jaagpad
- Habitatrichtlijngebieden

Natura 2000 Habitattypen

- 3150: van nature eutrofe meren
- 6430: voedselrijke zoomvormende ruigten
- 9120: Atlantische zuurminnende beukenbossen
- 91E0: alluviale bossen

Regionaal belangrijke biotopen

- rbbha: soortenrijk, niet habitatwaardig struisgrasvegetatie
- rbbhc: dotterbloemgrasland
- rbbhf: moerasspirearigte met graslandkenmerken
- rbbmc: grote zeggenvegetaties
- rbbmr: rietland en andere vegetatie van het rietverbond
- rbbfs: moerasbos met breedbladige wilgen
- rbbps: doornstruweel
- rbbzil: zilverschoongrasland

Figuur 2. Ligging van het Habitatrichtlijngebied, de Europees beschermde habitattypen (Bijlage 1 van de Habitatrichtlijn) en de regionaal belangrijke biotopen (RBB) in de omgeving van het aan te leggen jaagpad (bron: De Saeger *et al.*, 2018). Boven: habitat 1 van de habitatkaart (= habitattypen dat de grootste oppervlakte van de polygoon dekt), onder: habitat 2 (komt op een kleinere oppervlakte van de polygoon voor).

Langs de Durme zijn er waarnemingen van Europese bever. Europese bever wordt langs de Durme ter hoogte van de Daknamse Meersen vooral pas sinds 2018 waargenomen. Net voor Daknambrug werd ook een bever waargenomen aan een holte in de dijk (Everaert, 2019a) maar gericht onderzoek naar mogelijke verblijfplaatsen is in het projectgebied nog nooit uitgevoerd.

De Europese bever is strikt beschermd in Europa, overeenkomstig zijn opname op Bijlage 2 en Bijlage 4 van de Europese Habitatrichtlijn. Met het besluit van 7 juni 2016 tot wijziging van het Soortenbesluit¹ is de bescherming van de bever ook in de Vlaamse wetgeving verankerd. Dit impliceert dat het te allen tijde verboden is bevers te doden, te vangen of in gevangenschap te houden, woon- of schuilplaatsen te vernietigen, betekenisvol te verstoren, te vervoeren of te verhandelen. Als er geen enkele andere bevredigende oplossing bestaat, kan ter voorkoming van belangrijke schade aan landbouwgewassen, in het belang van de openbare veiligheid, ter bescherming van de wilde fauna en flora, of ter instandhouding van de natuurlijke habitats een afwijking aangevraagd worden op deze verbodsbepalingen zolang deze afwijking geen afbreuk doet aan de instandhoudingsdoelstellingen voor de bever (art. 20 Soortenbesluit). Voor de bever is op Vlaams niveau een soortenbeschermingsprogramma² uitgewerkt waarin beschermingsmaatregelen zijn opgenomen die vooral gericht zijn op conflictbeheersing. Aangezien de bever ook staat op Bijlage 2 van de Habitatrichtlijn, moet tevens het leefgebied worden beschermd via de aanduiding van Europees beschermde Habitatrichtlijngebieden.

In de Daknamse Meersen en omgeving (ca. binnen de twee kilometer van het projectgebied) zijn volgende Europees beschermde vleermuissoorten al met zekerheid vastgesteld: rosse vleermuis, laatvlieger, watervleermuis, meervleermuis, franjestaart, baardvleermuis, mopsvleermuis, ruige dwergvleermuis en gewone dwergvleermuis (Everaert, 2016; Everaert 2019a & Everaert, 2019b). Deze soorten staan alle op Bijlage 4 van de Habitatrichtlijn. De mopsvleermuis en meervleermuis staan ook op Bijlage 2 van de Habitatrichtlijn en zijn pas in 2019 waargenomen in de omgeving: mopsvleermuis langs de Moervaart en het fietspad tussen Eksaarde en Lokeren (incl. Daknamse meersen) tot binnen 700 m ten noorden en oosten van het projectgebied, meervleermuis langs de Durme ter hoogte van het centrum van Lokeren op ongeveer 1400 m van het projectgebied. Langs de durmedijken in het projectgebied zelf, zijn nog nooit vleermuizen geïventariseerd, maar het valt te verwachten dat minstens verschillende van de hierboven genoemde soorten deze dijken (en de Durme zelf) gebruiken als foerageergebied en/of verbindingroute. In bomen met holtes/spletten kunnen er ook verzamelplaatsen van vleermuizen aanwezig zijn.

De Durme tussen de Heirbaanbrug en de Daknambrug en de omgeving worden door verschillende Europees beschermde vogelsoorten (o.m. ijsvogel, Bijlage I van de Vogelrichtlijn) gebruikt (data: Vogelwerkgroep Durmevallei 2019). De Kraaimeersen (het zuidelijke deel van de Daknamse Meersen) is een belangrijk foerageergebied voor slobend en wordt door de soort mogelijk ook als broedgebied gebruikt. Sinds 2000 is er jaarlijks een koppel broedende ooievaars in Daknam en foeragerende dieren worden ook ten westen van de Durme waargenomen. Er zijn jaarlijks enkele broedgevallen van blauwborst in de Daknamse Meersen en Kraaimeersen. Ijsvogel kwam vroeger zeker tot broeden in afkalvende oevers van de Durme binnen het projectgebied. Mogelijk zijn daar ook nu nog broedgevallen. Aan de waterplas tussen het projectgebied en de Heilige Geestmolenstraat alsook verder oostelijk in de Daknamse meersen, komt de soort ook tot broeden.

Voor de specifieke instandhoudingsdoelstellingen voor de Daknamse Meersen wordt verwezen naar Herr (2015).

---

¹ *Besluit van de Vlaamse Regering met betrekking tot soortenbescherming en soortenbeheer (15/05/2009).*

² <https://www.natuurenbos.be/sbpbever>

4 Impact van het project op Natura 2000-habitattypen en soorten

Zoals reeds aangegeven zijn er verschillende recente waarnemingen van bever in de zone waar de aanleg van het jaagpad en het oeverherstel zijn gepland. Het betekenisvol verstoren (soortenbeschermingsprogramma) van bevers is moeilijk vast te stellen. Vaak wordt er voldoende gebufferd zolang er binnen een territorium voldoende onverstord habitat aanwezig blijft. Omdat verspreiding van de territoria in de betreffende zone en omgeving niet gekend is, valt moeilijk te bepalen of er voldoende onverstord habitat aanwezig zou blijven tijdens de werken. Wanneer woon- of schuilplaatsen worden vastgesteld, in dit geval holen in de dijk, waar de werken zullen worden uitgevoerd, moet wel steeds een afwijking worden aangevraagd bij het Agentschap voor Natuur en Bos. Maar het is moeilijk vast te stellen of, en waar, burchten van bevers in een dijk aanwezig zijn. De ingangen bevinden zich onder de waterlijn en zijn dus niet zichtbaar tenzij het waterpeil kan worden verlaagd voor inspectie. Om deze verschillende redenen moet voorafgaand aan de werken een afwijking van het soortenbesluit bij het Agentschap voor Natuur en Bos worden aangevraagd. In deze afwijking kunnen dan de concrete randvoorwaarden voor het minimaliseren van de lokale impact op bever worden gestipuleerd.

De realisatie van het jaagpad heeft betrekking op de linkeroever van de Durme, terwijl het Habitatrichtlijngebied zich op de rechteroever bevindt. Hierdoor treedt er geen direct ruimtebeslag binnen het habitatrichtlijngebied op door het project.

Aan de rand van het bosje langs de Heilige Geestmolenstraat wordt 319 m² gekapt. Het bosje bestaat gedeeltelijk uit habitatype 9120 (Atlantisch zuurminnend beukenbos, Figuur 2). Er is 957 m² boscompensatie voorzien. Aangezien dit bosje buiten het naburige Habitatrichtlijngebied ligt, heeft de kapping geen directe invloed op de gestelde instandhoudingsdoelen van deze beschermingszone.

Aangezien de hoogte van het maaiveld en van de dijk niet significant gewijzigd worden en alle werken aan de linkeroever van de Durme plaatsvinden, wordt er geen impact verwacht op de waterhuishouding binnen het Habitatrichtlijngebied.

Voor de aanleg van het jaagpad zullen bomen langs het tracé worden gerooid. Vooral in het zuidelijk deel van het tracé worden veel struiken en bomenrijen gekapt. Voor de Europees beschermde vleermuissoorten betekent dit mogelijks een daling van de kwaliteit van de Durme als structurerend landschapselement en verbindingroute en een verlies aan windbeschutte jachtzones. Aangezien ongeveer een derde van de bestaande bomen en struiken behouden zal blijven en vermits er geen kappingen gebeuren op de rechteroever, is het aannemelijk dat dit verlies enkel gedeeltelijk is en dat er voor de vleermuizen nog alternatieve vliegroutes en jachtzones aanwezig blijven. Het is echter noodzakelijk om nieuwe aanplantingen van (bij voorkeur inheemse) bomen en struiken langs het jaagpad te voorzien om op termijn de landschapsstructuur op de linkeroever te herstellen. Om de rol van de Durme als jachtzone en structurerend landschapselement voor vleermuizen te behouden is het ook belangrijk dat er 's nachts nauwelijks tot geen licht langs het jaagpad is. Op voorwaarde dat er geen verlichting voorzien wordt langs het jaagpad en dat gemotoriseerd verkeer marginaal blijft, zullen de Europees beschermde vleermuissoorten geen hinder ervaren van het gebruik van het jaagpad.

Het kappen van oude bomen kan een knelpunt vormen voor vleermuizen die bomen als slaappleats gebruiken, voor soorten die kraamkolonies in bomen hebben (zoals de watervleermuis of de rosse vleermuis), voor vleermuissoorten die bomen als paarplaatsen gebruiken (zoals de ruige dwergvleermuis of de rosse vleermuis) en voor soorten die bomen als overwinteringsplaats gebruiken (zoals de rosse vleermuis en de ruige dwergvleermuis). In september 2014 heeft het boomverzorgersbedrijf Arbol een bomeninventarisatie langs de Durme uitgevoerd (ongepubliceerd). Daarbij zijn de bomen in eerste instantie gecontroleerd op onderhoudstoestand en eventuele beschadigingen en aantastingen, en naast deze veiligheids- en gezondheidscontrole is de aanwezigheid van holtes ook opgenomen. Langs het tracé van het jaagpad tussen de Heirbaanbrug en de Daknambrug zijn toen slechts enkele bomen (notelaren) beschreven: het waren meestal vrij jonge bomen en er zijn toen geen geschikte holtes voor broedvogels en/of vleermuizen waargenomen. Enkel een nieuwe recent gerichte inventarisatie van het (mogelijk) gebruik van bomen langs het tracé door vleermuizen kan zorgen voor een nauwkeurige inschatting van de mogelijke nadelige effecten van de kapwerken. Om de risico's tot verstoring tot een minimum te beperken, adviseren we om de kapwerken van oude bomen in ieder geval uit te voeren buiten de periode waarin de kraamkolonies van vleermuizen in boomholtes/-spleten verblijven (mei - augustus) en idealiter ook buiten de overwinteringsperiode van vleermuizen (november - maart). De minst ongunstige periode voor kapwerken van oude bomen ligt tussen half september en half oktober. Bomen kunnen in het najaar echter ook nog dienen als gewone verblijfplaatsen en baltsplaatsen (= paarplaatsen). Uit een lokale beoordeling van een vleermuisexpert kan blijken of de te kappen bomen gebruikt (kunnen) worden als verzamelplaats. Hiervoor is minstens een visuele inspectie van de bomen nodig, waarbij potentiële vleermuisbomen (met holtes/spleten) worden geïdentificeerd die dan nader moeten onderzocht worden. Indien er een mogelijke verblijfplaats is, raden we aan om de kap van dergelijke bomen verder uit te stellen naar de periode tussen half oktober en half november (VZZ, 2004 & Opstaele, 2016).

Voor ijsvogel wordt verwacht dat de broedmogelijkheden langs de Durme zullen afnemen. De soort broedde er in afgekalfde oeverzones. Door oeverherstel zullen dergelijke locaties verdwijnen. Aangezien er wellicht voldoende alternatieve broedgelegenheden in de omgeving bestaan (bv. in de oevers van de plas aan de Heilige Geestmolenstraat) zullen de nadelige effecten van de werken aan de oevers op de populatie beperkt blijven als de werken buiten het broedseizoen (april - augustus) plaatsvinden. In dat geval is enkel een tijdelijk verlies aan (potentiële) broedplaatsen te vrezen en geen verstoring van eventuele broedende vogels. Het zou een meerwaarde zijn om daar waar mogelijk in de bermen van de Durme enkele potentiële broedplaatsen in te richten (zie hiervoor o.m. in Harder, 2012).

Er wordt geen verstoring verwacht op (vogel)soorten die het Habitatrictlijngebied gebruiken als foerageer-, broed- of rustgebied (bv. voor slobeend, ooievaar en blauwborst). De realisatie van het project gebeurt immers op de linkeroever van de Durme, terwijl het Habitatrictlijngebied zich op de rechteroever bevindt. Bovendien fungeert de Durme als buffer en zal het jaagpad vooral gebruikt worden voor zachte recreatie.

Het jaagpad is bedoeld voor zacht recreatief gebruik en occasioneel zwaarder verkeer (onderhoud en inspectie van de dijken). Er is dus nauwelijks (tot geen) emissie van verontreinigende, vermestende en verzurende stoffen te verwachten in de nabijheid van Europees beschermde habitats.

Conclusie

De aanleg van een jaagpad en het oeverherstel op de linkeroever van de Durme tussen de Heirbaanbrug en de Daknambrug veroorzaakt geen betekenisvolle aantasting van de natuurlijke kenmerken van het Habitatrictlijngebied 'Daknamse Meersen', op voorwaarde dat onderstaande voorzorgsmaatregelen worden toegepast.

Omwille van recente waarnemingen van bever in het projectgebied moet voorafgaand aan de werken een afwijking van het soortenbesluit bij het Agentschap voor Natuur en Bos aangevraagd worden, tenzij met zekerheid kan worden gesteld dat er zich geen verblijfplaatsen van de bever in de dijk bevinden. In deze afwijking kunnen de concrete randvoorwaarden voor het minimaliseren van de lokale impact op bever worden aangegeven.

De rol van de Durme als foerageerzone, structurerend landschapselement en verbindingsroute voor vleermuizen zal behouden blijven op voorwaarde dat er langs het jaagpad geen verlichting wordt voorzien en dat er nieuwe struiken en/of bomen worden aangeplant. Het kappen van oudere bomen zou wel een probleem kunnen vormen voor vleermuissoorten die (holtes, spleten, gebarsten of losgekomen schors in) bomen gebruiken als verzamelplaats. We adviseren om de kapping uit te voeren in de minst risicovolle periode (half september tot half oktober). Een specifiek onderzoek naar de mogelijke aanwezigheid van verzamelplaatsen van vleermuizen is wenselijk, waaruit verdere aanbevelingen kunnen volgen.

Bij de werken aan de oevers kan het mogelijk effect op broedende ijsvogels naar verwachting beperkt blijven als deze werken buiten het broedseizoen (april – augustus) plaatsvinden. Toch is het aangeraden om daar waar mogelijk in de berm van de Durme enkele potentiële broedplaatsen in te richten.

Referenties

De Saeger S., Guelinckx R., Oosterlynck P., De Bruyn A., Debusschere K., Dhaluin P., Erens R., Hendrickx P., Hendrix R., Hennebel D., Jacobs I., Kumpen M., Opdebeeck J., Ruymen J., Spanhove T., Tamsyn W., Van Oost F., Van Dam G., Van Hove M., Wils C. & Paelinckx D. (red.) (2018). Biologische Waarderingskaart en Natura 2000 Habitatkaart, uitgave 2018. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2018 (71). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Everaert J. (2016). Verslag soortenbeschermingsproject vleermuizen in het Waasland en omgeving, met bijzondere aandacht voor de mopsvleermuis: resultaten van 2014 tot 2016. Vzw Durme, in samenwerking met de Vleermuizenwerkgroep van Natuurpunt en de Zoogdierenwerkgroep Waas, Durme & Schelde.

Everaert J. (2019a). Informatie over recente waarnemingen van Europese bever en vleermuizen in de omgeving van de Daknamse meersen in Lokeren. Zoogdierenwerkgroep Waas, Durme & Schelde (www.wakona.be en www.waarnemingen.be).

Everaert J. (2019b). Vrijwilligers brengen 5 kraamkolonies in kaart van uitgestorven gewaande mopsvleermuis. Natuurbericht 22 augustus 2019 (incl. verspreidingskaart).

Harder J. (2012). IJsvogelhandleiding, aanleg, controle en onderhoud van ijsvogelwanden. Rapportnummer 12-025. Landschap Noord-Holland.

Herr C. (2015). Voortoets bij de aanleg van een jaagpad langs de Durme-Moervaart tussen Veerstraat en de Daknambrug te Lokeren. Adviezen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, INBO.A.3303. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. <https://pureportal.inbo.be/portal/files/9034129/INBO.A.3303.pdf>

Opstaele B. (2016). Vleermuisvriendelijk bomenbeheer. Hoe zorgzaam omgaan met deze bijzondere nachtdieren? Groencontact 42/3: 18-21.

VZZ - Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming (2004). Vleermuizen, bomen en bos. De betekenis van bomen en bos voor vleermuizen. Met tips voor vleermuisvriendelijk bosbeheer en onderhoud. Brochure van de Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming.